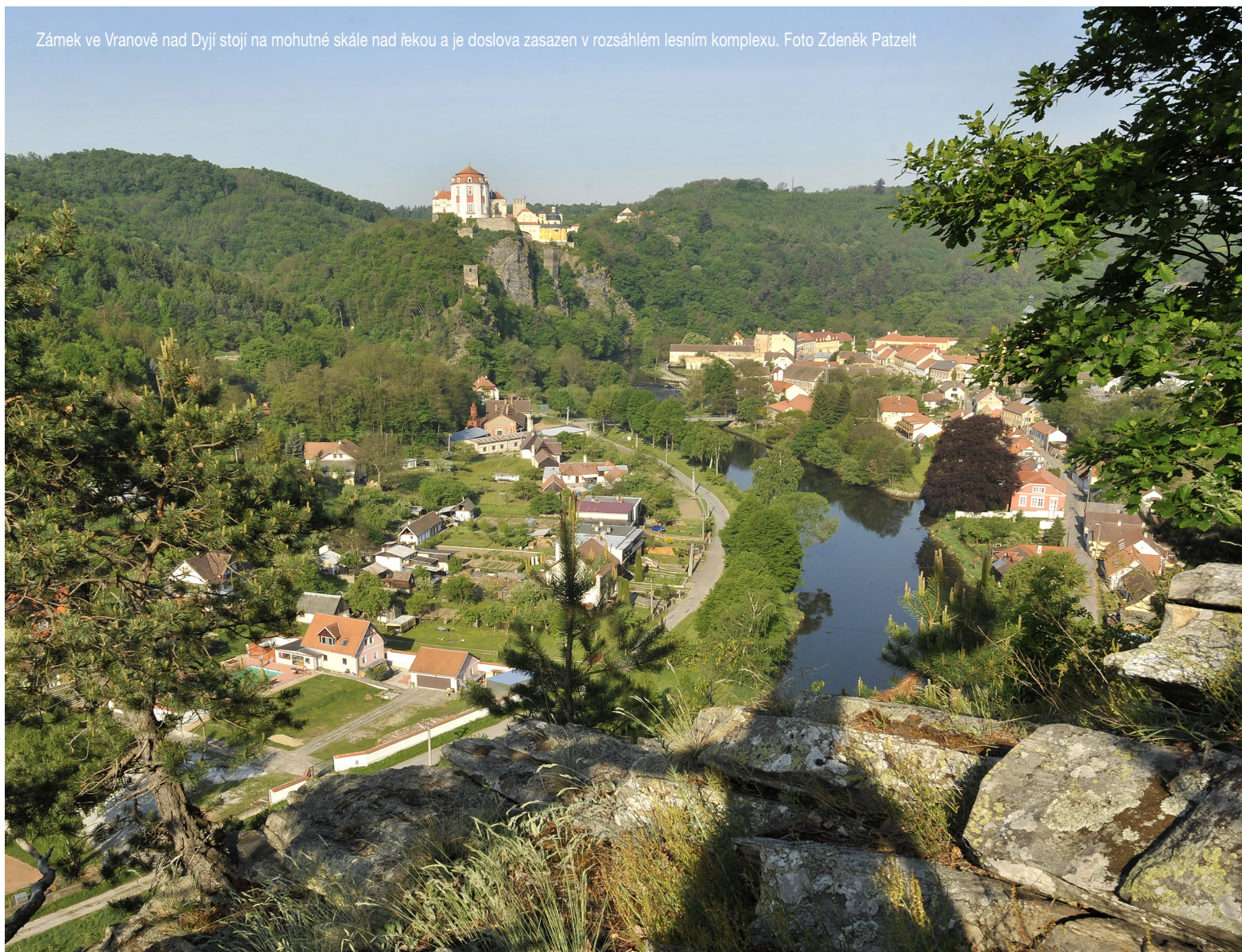

Příroda dotváří obraz památek. Veřejná zeleň V

Tomáš Kučera

K napsání pátého dílu seriálu věnovaného veřejné zeleni mne inspirovala nová velmi reprezentativní a hodnotná publikace Krajinné památkové zóny České republiky, která v mnoha ohledech dotváří pohled na ochranu kulturního dědictví krajiny. Knihu vydal v roce 2015 Národní památkový ústav ve spolupráci

s Výzkumným ústavem Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, Mendelovou univerzitou a Českým vysokým učením technickým. Na pěti stech stránkách kniha ukazuje nedělitelnost kulturního a přírodního dědictví, popsanou např. v jiné podobně reprezentativní publikaci Krajina v ČR.

Ochrannářská veřejnost zde dostala k dispozici přehled 24 vyhlášených krajinných památkových zón (KPZ) s podtextem ozřejmujícím mnohé motivace a důvody vyhlášení historických krajinných kompozic s informací, že několik desítek dalších takových území je dobře známo (v Ochráně přírody na tyto oblasti upozornila už Bašeová, 53/3: 75–78, 1997) a přes sto území je zdokumentováno pomocí metodiky identifikace komponovaných krajín (Kulišťáková a kol. 2014). Toto společné kulturní a přírodní dědictví krajiny je asi nejlépe patrné v jedinečném Lednicko-valtickém areálu, zahrnutém do Seznamu světového dědictví UNESCO a reflektovaném Biosférickou rezervací Dolní Morava. Další takovou krajinou, která uchovává společné kulturní a přírodní dědictví, je Třeboňská rybníční soustava (vyhlášená BR a CHKO), kde také záměr na zařazení do seznamu UNESCO existuje. Podívejme se proto na vztah zájmových objektů památkové péče a ochrany přírody podrobněji a u příkladů z jižních Čech, které zahrnují pětinu KPZ na území ČR a 26 % vesnických památkových rezervací, zůstaneme.

Krajinné památkové zóny jižních Čech

Jak vyplývá z předchozích článků, jsou v jižních Čechách vyhlášené KPZ Čimelicko-Rakovicko, Libějovicko-Lomecko, Novohradsko, Orlicko a Římovsko, ovšem srovnatelný význam má minimálně 7 dalších území: Hlubocko, Chvalšinsko-Krumlovsko, Jemčinsko, Ratibořské hory-Stará Vožice, Rožmbersko (Vyšebrodsko), Štěkeňsko a již výše zmíněné Třeboňsko. Jejich přehled s detailním popisem a zdůvodněním najdeme v jedinečné knize Zahrady a parky jižních Čech (Pavlátová a Ehrlich 2004), která také propojuje tuto tematiku s památkovou ochranou a sídelní zelení. Celá řada dalších potenciálně hodnotných míst je pak ještě podchycena v Metodice identifikace komponovaných krajín.

Příklad první – Novohradsko

KPZ Novohradsko leží na ploše cca 60 km² a zahrnuje okolí Nových Hradů s přilehlým parkem, Terezino údolí (zde přírodní rezervace a EVL), bažantnici (EVL), rybníky s hrázi, oboru Kapinos s osovým průhledem protínajícím EVL Stropnice, Žárský rybník s ostrovem. Zatímco parforsní hony provozované

V parku u zámku Hluboká je romantické jezírko s poloostrovem se starou vrbou, jejíž sviselé větve tvoří barevný kontrast, jedná se o cílenou kompozici. Foto Tomáš Kučera

v minulosti dnes připomíná už jen hvězdice cest rozbíhající se z místa, kde kdysi stál obelisk (okolní porosty jsou přehospodářené na kulturní jehličnaté lesy), Terezino údolí si zachovalo poněkud přirozenější charakter. Správně bychom však měli napsat „komponovaný“, protože podle historických dokladů je právě tento „přirozený“ charakter výsledkem zdokumentovaného mnohaletého úsilí zahradníků a krajinářských architektů (Krummholz 2012). Paradoxem zůstává a um tehdejších zahradníků dokládá, že cílené výsadby a úpravy cest ve stylu anglického

parku s využitím domácích dřevin působí dnes velmi přirozeným dojmem, cizokrajné dřeviny podlehly stáří a výkyvům klimatu během 20. století, a tak je dnes toto území v podhůří přírodního parku Novohradských hor vyhledávaným cílem jak kulturně, tak přírodovědně orientovaných návštěvníků.

Příklad druhý – Hlubocko

O důvodech, proč nebylo dosud Hlubočko prohlášeno KPZ, nebudeme spekulovat, nicméně v každém případě se jedná o jednu z nejvýznamnějších historických krajín v regionu,

významem odpovídající postavení rodu Schwarzenberků. Kromě blízkého okolí zámku Hluboká propojeného loukami s barokním loveckým zámkem Obora, se na celkové ploše cca 75 km² nacházejí typické součásti komponovaných krajin, jako jsou barokní bažantnice, obora (zde dvě – Stará a Nová), rybníční soustava s hrázemi, hospodářský dvůr Vondrov, to vše propojené soustavou cest lemovaných vzrostlými alejemi. Zachovalé přírodní prvky a přirozenou vegetaci pokrývá hned několik rezervací (Albrecht a kol. 2003) včetně EVL Hlubocké hráze a PO Hlubocké obory. Pochopitelně středem kompozice je formální zámecká zahrada s přilehlým rozlehlým anglickým parkem, jehož podobu formoval zahradník Theodor Rehder, syn Pücklerova zahradníka z Bad Muskau (Mužákov), rozsáhlá krajinná kompozice na dnes hraniční lužické Nise (Halamová 2009, Roscher 2014). Nikoliv náhodou tak na obou místech na při-

Terezino údolí je velmi hodnotné jak z kompozičního krajinářského hlediska, tak jako přírodní lokalita hostící řadu vzácnějších druhů (např. dřipatka horská). Foto Tomáš Kučera

lehlém zámeckém návrší rostou (správně bych měl napsat „byly vysazeny“) rozsáhlé listnaté porosty a bylo zbudováno romantické jezírko. Přírodovědec bude pravděpodobně považovat tyto lesy za polopřirozené (jak by tomu napovídalo bylinné patro a podrost) a teprve až pohled do historických map či na dobové obrazy Ferdinanda Runka (Havlová 2015) nám odkryje míru lidského zásahu. Podceňované jsou v blízkosti památkových objektů často louky, které hostí přirozenou květenu lučních druhů a hmyz na ně vázaný, pokud ovšem nebyly v rámci zahradnických úprav přesety nějakou „univerzální“ travní směsí.

Příklad třetí – zahrady českokrumlovského zámku

Ani vyhlášeným zahradám zámku v Českém Krumlově se příroda nevyhýbá. Hned za otáčivým hledištěm jsou v jednotlivých

bosketech, kdysi s ornamentálními výsadbami, dnes po romantické „přestavbě“ s parkovými porosty, místa s typickou hajní flórou přiléhajícího Ptačího hrádku s druhy dubohabřin, květnatých bučin i acidofilních doubrav. V bohatém ptačím zpěvu nelze přeslechnout kukačku ani datla a jezírko s mokřadní orobincovou rákosinou má dnes téměř přírodní charakter (včetně komárů). Návštěvníkům je tak zprostředkován zážitek „divočiny“ zkultivované ovšem péčí zahradníků a oddělené od té přírodní mohutnou zdí (Stibral a kol. 2012).

Z dalších významných památek se zachovalou přírodou bych rád ještě připomenul prostorové a funkční prolnutí osových průhledů s alejemi starých, často zanedbaných dřevin hostících dutinové ptáky a xylofágní hmyz, dochované např. v bývalé Jemčinské oboře (Šantrůčková 2014) navazující na EVL

Zahrada zámku v Českém Krumlově s květnatým jarním hájovým aspektem před Bellarií. Foto Tomáš Kučera

Mezi libějovickým zámkem a Lomcem je součástí KPZ památkově hodnotná a velmi ceněná čtyřradá alej, kterých je v ČR jen pár (ta nejznámější vede v Jičíně k Valdštejnské lóžii). Foto Tomáš Kučera

Jemčina – aleje starých lip a dubů podél cest a v nivě Nežárky hostí xylofágní hmyz včetně páchníka. Foto Tomáš Kučera

Lužnice a Nežárka (Kloubcová a kol. 2013).

Třeboňská rybníční soustava propojená Zlatou stokou představuje nezpochybnitelné dědictví krajiny (Šimůnek 2015), které si zaslouží zápis do seznamu UNESCO. Rozsáhlé krajinné celky, jejichž význam dnes znovu objevujeme, vznikly nejenom díky usilovné péči našich předků, ale také díky osvětlenému přístupu vzdělané a zcestovalé šlechty.

Použitá literatura:

- Kučová V., Dostálek J., Ehrlich M., Kuča K., Pacáková B. (2014): *Metodika tvorby standardizovaného záznamu krajinné památkové zóny*. – Certifikovaná metodika č. MK-S 100/2012 OVV. Národní památkový ústav, Praha.
- Kulišťáková L., Kučera P., Salašová A. a kol. (2014): *Metodika identifikace komponovaných krajin*. – Certifikovaná metodika č. MK-S 5138/2013 OVV. Zahradnická fakulta MENDELU, Lednice.

- Němec J., Pojer F. a kol. (2007): *Krajina v ČR*. – Consult, Praha.
- Pavlátová M., Ehrlich M. a kol. (2004): *Zahrady a parky jižních Čech*. – Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu o. p. s. a Nebe s. r. o., České Budějovice.
- Šimůnek R. (2015): *Krajina třeboňského panství ve středověku a raném novověku*. – In: Historické krajiny Čech. – Historický ústav AVČR v.v.i., Praha.

Jezírko u Hluboké. Foto Tomáš Kučera